

POVIJEST

Prihvaćenim elaboratom okvirnoga programa nastave povijesti u hrvatskom školstvu, ponudena su tri izborna programa - A, B i C. Programi su prije svega ponudeni za strukovne i umjetničke škole. Ondje bi se imali proradivati u punom opsegu u trećem, odnosno u prvim razredima, gdje učenici biraju između povijesti i predmeta "Etika i kultura".

Elaborat predviđa mogućnost da se isti izborni programi kombiniraju s redovnim gimnazijskim programom. O tome je već rečeno u izvodu iz elaborata, što ga je Zavod dostavio gimnazijama, u odjeljku "Kombinacije".

Isti izborni programi preporučuju se i za nastavu povijesti hrvatskoj djeci u inozemstvu, a osobito za fakultativni rad uz redovite programe u gimnazijama.

U toj posljednjoj inačica profesori i učenici slobodni su izabrati samo dijelove problemskih programa A i B, dok se program C, koji ima jaku povijesno-političku okosnicu mora i u fakultativnoj obradi proraditi čitav.

On je ujedno u knjižnicama i na tržištu zasad najbolje potkrijepljen različitim pregledima hrvatske kulturne i državno-pravne povijesti te će ga biti najlakše ostvarivati dok se prema prihvaćenim programima ne izrade udžbenici.

Svi su izborni programi ovdje najprije prikazani cijeli, uz satnicu koju nastavni plan daje za strukovne škole, da bismo na kraju priložili nekoliko naputaka o tome kako izabrati dio sadržaja iz programa A i B.

Problemski izborni programi

Ponudena su dva izborna programa, utemeljena na problemskom pristupu. Svaki se dijeli u nastavne cjeline po svom posebnom ustroju, a nastavnih je cjelina ponudeno dvostruko (program A) i trostruko (program B) više nego što je potrebno obraditi u jednoj školskoj godini.

Prema tome, program se smatra izvršenim onda kad je obradena polovica ponudjenih nastavnih cjelina iz programa A ili trećina iz programa B. Profesor i učenici sami će birati nastavne cjeline, koje će obraditi, no u sklopovima koje svaki programa postavlja na drugi način. O njima ćemo pisati zasebno.

Količina nastavnih cjelina koju valja obraditi prvi je pokazatelj ukupnoga opsega programa, a sljedeći je pokazatelj opseg nastavnih cjelina, iskazan brojem nastavnih tema. Naime, svaka ponudena nastavna cjelina ima točno toliko nastavnih tema da se polovica ponude programa A, odnosno trećina ponude programa B, može svladati u 40 sati obrade novoga gradiva. Ostaje, dakle, 6 uobičajenih sati za provjeru znanja i 24 sata za utvrđivanje gradiva, proširenje znanja i ponavljanje. S obzirom na problemski pristup, predviđamo pojačanu nastavu i pretpostavljamo da će se značajan dio tih 24 sata moći upotrijebiti za aktivno proširenje znanja učenika. To bi značilo da će profesor i učenici zajedno izabrati novi sadržaj sukladan sadržajima u programu po kojemu rade i obraditi ga zajedno po kriterijima programa, kako bi izgradili svoju, "slobodnu" cjelinu u nastavi. Ovo, razumije se, nije obveza - već programom dopuštena mogućnost za koju će se profesor opredijeliti primjereno mogućnostima u razredu.

Izborni program A

PO MJERI ČOVJEKA KROZ STOLJEĆA

Ponudena su četiri sadržaja iz različitih životnih područja. Prvi sadržajni par su grad i obrti (pretežito javni sadržaji), a drugi sadržajni par su obitelj i hrana (pretežito privatni sadržaji).

Svaki je sadržaj obrađen i u općepovijesnom pregledu i u pregledu prilagođeno zasebnima hrvatskim prilikama. Pregled uvijek opsiže 10 nastavnih tema, za koje se obuhvaća 10 sati obrade i 10 nastavnih cjelina u udžbeniku.

Nudit će se, dakle, ukupno 8 nastavnih cjelina sa 80 nastavnih tema i s isto toliko opremljenih tekstualnih cjelina u udžbeniku.

Od toga valja obraditi polovicu. Za općepovijesnu cjelinu o gradu, zajedno s usporednom nacionalnom cjelinom, predviđa se 20 sati obrade. Tako je i s ostala tri sadržaja. To znači da u jednom polugodištu valja obraditi jedan sadržaj.

Profesor i učenici obvezni su izabrati jedan sadržaj iz prvoga para i jedan sadržaj iz drugoga para. Kad je sadržaj izabran, mora se obraditi i na području opće i na području nacionalne povijesti. Općepovijesni prikaz mora prethoditi nacionalnome.

Profesoru i učenicima slobodno je odlučiti hoće li teme iz opće i nacionalne povijesti obradivati u kronološkoj usporednosti ili će najprije proraditi sav općepovijesni, a zatim čitav nacionalni pregled.

Odluče li se za kronološku usporednost, mogu također odmah izabrati sadržaje za oba polugodišta i proradivati sinkronijski teme svih četiriju nastavnih cjelina, za koje su se odlučili, pojačavajući tako količinu podataka o razdoblju. Razumije se da će profesor u tom slučaju izvedbenim planom morati predvidjeti to da u prvom polugodištu obradi po prilici polovicu nastavnih tema iz oba izabrana sadržaja, odnosno iz svih četiriju odabranih nastavnih cjelina.

Odluče li se profesor i učenici za dijakronijski općepovijesni i nacionalni pregled, obvezatno je u istom polugodištu obraditi oba pregleda istoga sadržaja. Ne preporučujemo raditi u jednom polugodištu samo na općepovijesnim pregledima, a u drugome samo na nacionalnima. Pregledi su, naime, izrađeni komplementarno jedni drugima.

Ocijeni li da za to ima mogućnosti, profesor može zajedno s učenicima izabrati sadržaj koji nije zadan programom - ili iz opće ili iz nacionalne povijesti te ga obraditi analogno zadanim sadržajima u opsegu od 10 sati. Upozoravamo da će za takvu obradu vjerojatno biti privlačne teme iz Afrike, Amerike i Azije na svjetskom planu, a iz hrvatskoga povijesnog okruženja na nacionalnom planu. Bude li program prihvaćen i upućen na provedbu, trebat će s vremenom pripremiti i dodatne didaktičke materijale s tim sadržajima.

*Pregledna skica nastavnih tema u
izbornom programu A*

PO MJERI ČOVJEKA KROZ STOLJEĆA

AI1 GRAD

**AI1a Grad - savršena naseobina
(općepovijesni pregled)**

1. sat: Što je grad? Zameci gradova u prapovijesti,
2. sat: Prvi pravi gradovi na starom Istoku,
3. sat: Grad u grčkom svijetu,
4. sat: Helenistički velegradovi. Etruščanski gradovi i Rim, grad koji vlada svijetom,
5. sat: Srednjovjekovni grad,
6. sat: Komune i savezi gradova,
7. sat: Renesansni grad,
8. sat: Grad predindustrijskoga doba,
9. sat: Industrijski grad,
10. sat: Problemi današnjih gradova i grad budućnosti.

AI1b Grad na hrvatskom tlu

1. sat: Domaći počeci,
2. sat: Grčki doprinos,
3. sat: Pola tisućljeća rimskoga grada na hrvatskom tlu,
4. sat: Grad ranoga srednjeg vijeka,
5. sat: Dalmatinske komune,
6. sat: Panonski gradovi,
7. sat: Gradovi-garnizoni u Vojnoj krajini,
8. sat: Barokni gradovi,
9. sat: Gradski život XIX. stoljeća,
10. sat: Suvremeni grad.

AI2 OBRTI

**AI2a Obrt i industrija
(općepovijesni pregled)**

1. sat: Počeci obrtničke proizvodnje,
2. sat: Obrtnici staroga Istoka,
3. sat: Grčki obrt,
4. sat: Rimski obrt,
5. sat: Proizvodnja za cara - svila od Kine do Italije,
6. sat: Srednjovjekovni obrtnici,,
7. sat: Manufakture - korak od obrta k industriji,
8. sat: Industrijske revolucije,
9. sat: Industrija i ekologija,
10. sat: Industrija i obrti budućnosti.

AI2b Obrti i industrija na hrvatskom tlu

1. sat: Prapovijesni majstori,
2. sat: Antički obrti u hrvatskim zemljama,
3. sat: Obrt u prvim stoljećima po doseljenu,
4. sat: Obrtnici - upravljači gradova,
5. sat: Obrtnici - umjetnici (od majstora Radovana do ...),
6. sat: Cehovske udruge,
7. sat: Prve hrvatske manufakture,
8. sat: Borba obrtnika protiv industrije,
9. sat: Industrijalizacija Hrvatske,
10. sat: Industrija u samostalnoj Hrvatskoj.

AI3 OBITELJ

**AI3a U krugu obitelji
(Općepovijesni pregled)**

1. sat: Obitelj - porodica - svojta,
2. sat: Grčka obitelj,
3. sat: Familija,
4. sat: Vladarske obitelji,
5. sat: Plemičke obitelji,
6. sat: Gradske obitelji,
7. sat: Seljačke obitelji,
8. sat: Promjene u obitelji u ranom novom vijeku,
9. sat: Gradanska i radnička obitelj,
10. sat: Suvremena obitelj.

AI3b Povijest obitelji na hrvatskom tlu

1. sat: Obitelji prastanovnika,
2. sat: Domaća obitelj u dodiru s grčkom i rimskom,
3. sat: Familija u nas,
4. sat: Obitelj u dalmatinskoj srednjovjekovnoj komuni,
5. sat: Obitelji srednjovjekovnih robova i posluge,
6. sat: Seljačke obitelji,
7. sat: Kućne zadruge,
8. sat: Utjecaj industrijalizacije na obiteljske, ustroje u Hrvatskoj,
9. sat: Hrvatske obitelji i iseljavanje,
10. sat: Problemi obitelji u svremenjoj Hrvatskoj.

AI2 HIRANA

**AI2a Čovječanstvo za stolom
(općepovijesni pregled)**

1. sat: Hrana od skupljanja do kuhanja (Prapovijest),
2. sat: Jela iz plodnih riječnih nižina (Stari Istok),
3. sat: Simpozij protiv sositje (Grčka),

4. sat: Između orgija i gladi (Rim),
5. sat: Dvorski ukus srednjega vijeka,
6. sat: Humanizam i renesansa za stolom,
7. sat: Europski sirotinjski stol prije i poslije otkrića Amerike,
8. sat: Barok na polju i u kuhinji (XVII. i XVIII. st.),
9. sat: Jelovnik građanina i jelovnik radnika (XIX. st.),
10. sat: Hrana u trećem svijetu i hrana u blokovima; Covječanstvo između umiranja od gladi i znanosti o zdravoj prehrani (XX. st.).

AII2b Povijest hrane na hrvatskom tlu

1. sat: Jelovnik prapovijesnih žitelja,
2. sat: Blagovanje na grčki, na rimski i na domaći način,
3. sat: Prehrambena proizvodnja provincija Dalmacije i Panonije,
4. sat: Međ i mlijeko,
5. sat: Jelovnik dalmatinskoga i slavonskoga grada,
6. sat: Aristokratski stol,
7. sat: Hrvatski podanici Njezina Apostolskog Veličanstva pri jelu,
8. sat: Hrvatska se budi - i hrani,
9. sat: Uz paprikaš i Sachertortu,
10. sat: Proizvodnja i potrošnja hrane u modernoj Hrvatskoj (XX. st.).

Zadace programa A

Prateći povijesni razvoj poznatih i bliskih sadržaja svakodnevice, učenik ostvaruje sustavni uvid u već poznatu prošlost iz neobičnoga motrišta. Motiviran time, a vođen programom, upoznaje o svakom povijesnom razdoblju niz društvenih, gospodarskih i kulturnih podataka, koji daju svježu sliku razdoblja, nadopunjujući dosadašnje učenikovo znanje. Osobito je važna spona između svjetske (pretežito europske) i nacionalne situacije, jer se time jasno pokazuje i to kakvu povijesnu baštinu ima Hrvatska i koliko je još treba istraživati.

Izborni program B

OSOBE I RAZDOBLJA

Ponudena su dva životopisa muškaraca i jedan životopis žene za stari, srednji i novi vijek te za XX. stoljeće, u parovima po jedna osoba iz opće povijesti i iz nacionalne povijesti. Ukupno, to su 24 životopisa. Izabrane su osobe čija je djelatnost raznovrsna, a imala je širih odjeka e čija je sudbina bila primjerna za povijesne okolnosti remena. Nastojalo se da temeljna zvanja izabranih osoba budu raznolika, da ima dovoljno podataka za potpun životopis i dovoljno pristupačnih izvora za samostalan učnički rad.

Svaki je životopis obrađen u pet stalnih heurističkih odlomaka:

1. Temeljni biografski podaci i privatni život,
2. Javna djelatnost,
3. Odjeci u svojem okruženju,
4. Svjetski odjeci/odjeci u Hrvatskoj,
5. Povijesno značenje.

Podaci za svaki od tih odlomaka oblikuju se kao nastavna tema, što će reći da je svaki životopis jedna nastavna cjelina, koja ima pet nastavnih tema. Ukupno su, dakle, ponudene 24 nastavne cjeline sa 120 nastavnih tema, kojima odgovaraju 24 životopisa u udžbeniku. Svaka će biti ustrojena u pet odjeljaka primjerenih navedenima heurističkim odlomcima, odnosno nastavnim temama.

Program obvezuje na to da se tijekom školske godine obradi jedan potpuni kronološki niz biografija iz opće povijesti i jedan iz nacionalne povijesti, četiri u svakom polugodištu. Polugodišnji je opseg obrade novoga gradiva, dakle, 20 sati, a u cijeloj školskoj godini 40 sati.

Profesori i učenici slobodno biraju koju će osobu iz kojega razdoblja pratiti. Nastavne cjeline nisu blisko povezane, a životopisom osobe predočuje se i konkretan povijesni sklop njezina djelovanja. Stoga je, u načelu, svejedno obrađuje li se najprije cjelina iz opće ili cjelina iz nacionalne povijesti. Preporučujemo ipak da se prednost daje općoj povijesti. Slobodno je obrađivati usporredno životopise iz istih razdoblja, po jedan iz opće i nacionalne povijesti, ili obraditi najprije općepovijesni niz, pa zatim nacionalni. Način rada može se mijenjati i po polugodištima.

Za provjeru znanja ostavlja se šest sati te za utvrđivanje, proširenje znanja i ponavljanje ostaju 24 sata. Pretpostavljamo da će se to vrijeme znatnim dijelom uporabiti za produblivanje i proširivanje podataka iz udžbenika. Predviđa se samostalan rad učenika na dostupnoj literaturi, povezano s drukčijim izvorima podataka (film, kazalište, intervju i dr.).

Bude li procijenio da za to ima uvjeta, profesor može, zajedno s učenicima, odabrati prikladnu povijesnu osobu čiji životopis nije ponuden programom i obraditi ga na programirani način.

Životopis neobvezatno izabrane osobe može se obraditi umjesto ponudene biografije iz istoga povijesnog razdoblja, ili se može obraditi u sklopu satnice za proširenje znanja.

Pregledna skica nastavnih cjelina u izbornom programu B*

OSOBE I RAZDOBLJA

	Opća povijest	Hrvatska povijest
B11 Stari vijek	Aleksandar Veliki Periklo Kleopatra	Demetrije Hvarski Sveti Jeronim Teuta
B12 Srednji vijek i rani novi vijek	Grgur VII. Papa Karlo V. Habsburški Katarina Medici	Matija Vlačić Ilirik Jan Panonije Katarina Bosanska
B13 Novi vijek	Napoleon Bonaparte Josip II. Habsburški Viktorija	Juraj Križanić Maksimilijan Vrhovac Dragojla Jarnević
B14 Najnovije doba	Winston Churchill Mahatma Gandhi Majka Tereza	J.J. Strossmayer don Frane Bulić Dora Pejačević

* Stalne nastavne teme (pet za svaku cjelinu, odnosno za svaki životopis) naveli smo na početku programa.

Zadaće programa B

Životopisom pojedinaca učenik ponire u prilike njihova doba, od svakodnevice i obiteljske intime do velikih poteza svjetske povijesti, u kojima sudjeluju odabrani likovi.

Nastavne teme za svaki životopis sastavljene su tako da daju i sliku društvenih, političkih, gospodarskih i kulturnih okolnosti u kojima osoba djeluje.

Teme o odrazima pojedinačeva djelovanja u njegovu okruženju i u svijetu, zajedno s ocjenom povijesnoga značenja, koja može biti i jednaka i potpuno suprotna, najviše potiču učenikovo sudjelovanje, zahtijevaju da oblikuje svoje mišljenje i da ga obrazloži. Predočavajući djelatnost pojedinaca i njezin učinak u povijesnom kontekstu, ti sadržaji doista uvjeravaju učenika u vrijednost i mogućnosti pojedinca i u njegovu odgovornost prema društvu.

Na području nacionalne povijesti, razmatranje o odjecima svjetskih zbivanja u nas i naših u svijetu te usporedba biografija domaćih s biografijama svjetskih ljudi, bitno dobro prikazuju i položaj i mogućnosti Hrvata, hrvatskoga prostora i njegovih žitelja kroz stoljeća.

Izborni program C

Izborni program s povijesnopolitičkom okosnicom

Ponudeni okvirni program predviđa 42 sata obrade novoga gradiva, ostavljajući 6 sati za provjeru znanja i 22 sata za utvrđivanje, proširivanje i ponavljanje gradiva.

Program C oblikovali smo tako da hrvatskim građanima pruži pregled hrvatske političke povijesti u povijesnom i zemljopisnom kontekstu, produbljujući i faktografiju i raščlambe, što ih se o tom povijesnom sadržaju moglo obaviti tijekom osnovnoga školovanja. Razumije se da se spominju i najvažniji podaci iz drugih okolnosti povijesnoga tijeka, a nastoji se primjerenim pojavama iz nacionalne povijesti podsjećati na glavne crte općega povijesnoga tijeka.

Zadaća je programa C da učenici obnove pregled općega i nacionalnoga povijesnoga tijeka na sadržajima pretežitom iz političke povijesti i da pritom razviju razumijevanje za sastavnice hrvatske prošlosti i sadašnjosti, a osobito kritičku snošljivost i aktivan odnos prema sastavnicama hrvatske sadašnjosti.

HRVATSKA DRŽAVA KROZ STOLJEĆA

1. Hrvatska srednjovjekovna država - domaći vladari

a) Oblikovanje i razvoj hrvatske kneževine

Podrijetlo i doseljenje Hrvata

Slavensko podrijetlo Hrvata. Iranski utjecaji. Romanski i ilirski element u etnogeneci Hrvata. Prostor gdje se javlja hrvatsko ime, zemlje koje su Hrvati zaposjeli i koje čine prostor hrvatskih povijesnih zemalja.

Stvaranje države. Pokršćavanje Hrvata

Utjecaj Franaka na stvaranje hrvatskih kneževina. Ustanak Ljudevita Posavskog. Prve borbe s Mlečanima. Ustajivanje nasljedne vlasti. Dugotrajni postupak pokrštavanja iz raznih središta.

Jačanje i osamostaljivanje hrvatske kneževine

Hrvatska u vrijeme Trpimira. Domagojeve pomorske akcije. Zdeslav. Konačno osamostaljivanje Hrvatske u vrijeme Branimira. Graditeljska djelatnost kao odraz moći. Hrvatska u vrijeme Muncimira.

b) Hrvatsko kraljevstvo

Kraljevstvo u usponu

Tomislav pobjeđuje Madare i Bugare i ujedinjuje hrvatske zemlje. Značenje splitskih crkvenih sabora 925. i 928. godine. Tomislavovi nasljednici. Stjepan Držislav.

Istra, Neretvani i Duklja

Istra između bizantske tradicije i franačke vlasti. Meranija u vlasti hrvatskih vladara. Neretvanska kneževina - pomorska sila. Uklapanje u sastav Hrvatske. Duklja pod bizantskim okriljem. Osamostaljenje i jačanje dukljanskoga kraljevstva. Spomen Hrvata u Duklji.

Kraljevstvo na vrhuncu snage

Rješanje dalmatinskoga pitanja u vrijeme Petra Krešimira IV. Crkveni raskol i hrvatske zemlje. Zvonimir i papa Grgur VII. Hrvatska u međunarodnim odnosima.

Hrvatsko ranosrednjovjekovno društvo

Rodovsko društvo. Seoske općine. Stočarske zajednice. Društvo dalmatinskih gradova. Oblici ovisnosti.

Dolazak Arpadovića na hrvatsko prijestolje

Izumrće Trpimirovića. Borbe oko prijestolja. Ladislav i Koloman. Stvaranje personalne unije. Posljedice preseljenja središnje vlasti iz Hrvatske. Poseban položaj Hrvatske i Slavonije.

II. Strani vladari i domaći velmože

a) Pod vladarima iz Arpadove kuće

Krčki knezovi Frankopani

Nasljedno krčko kneštvo. Prelazak na hrvatsko kopno. Sirenje zemljišnih posjeda. Vlast u Vinodolu i Senju. Frankopani u vrijeme kneza Bernardina. Dijeljenje na razne loze. Važnost Frankopana u hrvatskoj srednjovjekovnoj povijesti.

Šubići Bribirski

Pretvaranje bribirskoga županstva u nasljedno kneštvo. Prvi Bribirci. Ban Pavao - vrhunac moći roda. Bribirci u vrijeme Mladena II. Slamanje Bribiraca za Karla Anžuvina. Preseljenje u Zrin. Izumiranje Šubića Bribirskih.

Razvoj slavonskih gradova

Kolonizacija Slavonije. Pojava gradova u Slavoniji i Hrvatskoj. Slobodni kraljevski gradovi. Gradec i Zagreb. Odnos vladara prema gradovima. Vlastelinski gradovi.

Dalmatinski gradovi u vrijeme Arpadovića

Povlastice dalmatinskih gradova. Stvaranje komuna. Društvo dalmatinskoga grada. Gospodarsko i kulturno značenje dalmatinskih gradova. Borba protiv Venecije.

b) Različite vlasti na hrvatskom tlu

Vrijeme Anžuvina

Dolazak Anžuvina na hrvatsko prijestolje. Slamanje moći hrvatskih velikaša. Poticanje razvoja gradova. Procvat privrede dalmatinskih gradova nakon zadarskoga mira.

Pokret hrvatskoga plemstva protiv dvora

Sukobi oko prijestolja poslije smrti Ludovika Anžuvina. Uloga napuljskoga dvora. Ivan Paližna i moć ivanovaca u hrvatskim zemljama. Veze hrvatskih velikaša s Tvrtkom. Knezovi Celjski. Pobjeda Žigmunda Luksemburškog.

Bosanski gradovi i plemstvo

Razvoj bosanskih gradskih naselja. Dubrovačke kolonije. Obrti i trgovina. Istaknuti bosanski velikaši: Hrvatinići, Kosače, Pavlovići.

Knezovi Celjski i Iločki i grofovi Draškovići

Uspom Celjskih, njihova uloga u Carstvu, u Ugarskoj i napore u hrvatskim zemljama. Iločki - najodličniji slavonski velikaši. Značenje Iloka kao gradskoga, rezidencijalnoga i

vjerskog središta. Iločki kao bosanski kraljevi. Podrijetlo Draškovića. Njihovo preseljenje na sjever. Istaknuti Draškovići u hrvatskoj povijesti.

Doba Matije Korvina

Prodaja Damacije. Postupno osvajanje Dalmacije do 1480. godine. Način mletačke uprave u Dalmaciji. Gospodarske posljedice mletačke vlasti. Ustroj obrane od Turaka u vrijeme Matije Korvina. Korvinove reforme. Humanistički krug na kraljevskom dvoru.

Dalmatinski gradovi pod Venecijom

Ustroj mletačke uprave nad Dalmacijom. Gospodarsko zaostajanje dalmatinskih gradova pod Venecijom. Kulturni razvoj.

Hrvatske zemlje pod Turcima

Ustroj turske vlasti u hrvatskim zemljama. Stvaranje vojne granice prema Hrvatskoj. Hrvatski gradovi pod Turcima. Položaj hrvatskih seljaka. Istaknuti Hrvati u Turskoj.

Dubrovačka Republika

Uspostava i teritorijalno širenje Dubrovačke Republike. Gospodarski temelji Republike. Uloga u europskom pomorstvu.

c) Pod vladarima iz habsburške kuće

Izbor Habsburgovaca i stvaranje vojne granice

Počeci ustroja vojne granice u 16. stoljeću, modernizacija utvrda, plaćenička vojska i kmetovi, doseljavanje Vlaha, Vlaški statuti, izuzimanje vojne granice ispod vlasti Sabora.

Istaknuti hrvatski vojskovođe

Petar Berislavić, Petar Kružić, Nikola Jurišić, Krsto Frankopan, Petar Keglević, Nikola Šubić Zrinski, Ivan Lenković, Toma Erdodcy.

Zrinski i Frankopani: gospodarska, politička i kulturna uloga

Posjedi Zrinskih i Frankopana: njihovo gospodarsko značenje za Hrvatsku - rudarstvo, trgovina i manufakture. Politička uloga Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj i Ugarskoj. Kulturna djelatnost Zrinskih i Frankopana kao umjetnika i kao mecena.

Zrinski i Frankopani protiv habsburškoga centralizma Uzroci, tijek i ciljevi otpora Habsburgovcima, veze hrvatskih i mađarskih velikaša, posljedice gušenja otpora, odjeci u književnosti i likovnoj umjetnosti.

III. Hrvatska državnost u centralističkim sustavima

a) U Habsburškoj i Austro-Ugarskoj Monarhiji

Hrvatska u vrijeme apsolutizma (1671.-1740.)

Politička, društvena, gospodarska kretanja u hrvatskim zemljama od kraja XVII. do sredine XVIII. stoljeća.

Hrvatska u vrijeme Marije Terezije i Josipa II.

Terezijanski i jozefinski sustav u civilnoj i vojnoj Hrvatskoj. Hrvatsko primorje, Istra i Dalmacija u drugoj polovici XVIII. stoljeća.

Hrvatska poslije 1790., Hrvatske zemlje u Francuskom carstvu

Hrvatske zemlje u pretpreporodnom (1790.-1835.) i preporodnom razdoblju (1835.-1848.).

Hrvatska godine 1848.-1849.

Razvoj hrvatskoga pokreta 1848.-1949.

Hrvatska u vrijeme neoapsolutizma

Modernizacijske reforme; domet; posljedice.

Nagodbena Hrvatska

Prednagodbeno razdoblje: 1860.-1867. Hrvatsko-ugarska nagodba. Društveni, politički i gospodarski razvoj u Hrvatskoj u sklopu Nagodbe. Dalmacija i Istra u drugoj polovici XIX. i na početku XX. stoljeća.

Hrvatska na prijelazu stoljeća

Društvena i politička kretanja u Hrvatskoj od 1903. do uoči prvoga svjetskog rata.

b) U prvoj jugoslavenskoj državi

Od Države Slovenaca, Hrvata i Srba do Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca

Hrvatski i Jugoslavenski odbor. Majska i Krfska deklaracija. Narodna vijeća. Hrvatski sabor 28. listopada 1918. Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Akt o ujedinjenju.

Zatiranje hrvatske državnosti

Vidovdanski ustav - centralistička država. Hrvatska podijeljena na administrativne oblasti i banovine. Skupštinski atentat na Stjepana Radića. Sestosiječanjska diktatura.

Banovina Hrvatska

Odnos prema kralju samodršcu. Politička emigracija. Zagrebačke punktacije. Sporazum Cvetković-Maček. Ovlasti i ustroj Banovine Hrvatske. Život u Banovini.

c) Ratni međučin

Nezavisna Država Hrvatska

Stvaranje NDH. Teritorij, politička vlast, državno ustrojstvo. Ovisnost o fašističkim silama. Gospodarske prilike. Ustrojstvo i oblici kulturnoga života.

Federalna Hrvatska

ZAVNOH - partizanski parlament. Obnova hrvatske državnosti na antifašističkim temeljima. AVNOJ - oblikovanje federativnoga ustrojstva jugoslavenske zajednice. Gospodarske i kulturne prilike.

d) U drugoj jugoslavenskoj državi

Ustavni položaj Hrvatske od 1946. do 1968. godine

Ustavotvorna skupština FNRJ. Granice NRH. Ustav FNRJ 1946. godine i Ustav NRH 1947. godine. Samoupravna zajednica (Ustavi 1963.). Međurepublički i međunarodni odnosi. Neravnopravnost i hegemonizam.

Pregledna skica nastavnih tema u jednogodišnjem izbornom programu trogodišnjih stručnih škola

Izborni program C

IIRVATSKA DRŽAVA KROZ STOLJEĆA

I. Hrvatska srednjovjekovna država - domaći vladari (od doseljenja do 1102. godine)

8 sati novoga gradiva

a) Oblikovanje i razvoja hrvatske kneževine

1. Podrijetlo i doseljenje Hrvata,
2. Stvaranje države i pokrštavanje Hrvata,
3. Jačanje i osamostaljivanje hrvatske kneževine.

b) Hrvatsko kraljevstvo

4. Kraljevstvo u sponu,
5. Istra, Neretvani i Duklja,
6. Kraljevstvo na vrhuncu snage,
7. Hrvatsko ranosrednjovjekovno društvo,
8. Dolazak Arpadovića na hrvatsko prijestolje.

II. Strani vladari i domaći velmože (1102.-1671.)

16 sati novoga gradiva

a) Pod vladarima iz Arpadove kuće

9. Krčki knezovi Frankopani,
10. Subići Bribirski,

11. Razvoj slavonskih gradova,
 12. Dalmatinski gradovi u vrijeme Arpadovića.
- b) *Različite vlasti na hrvatskom tlu*
13. Vrijeme Anžuvina,
 14. Pokret hrvatskoga plemstva protiv dvora,
 15. Bosanski gradovi i plemstvo,
 16. Knezovi Čeljski i Iločki i grafovi Draškovići,
 17. Doba Matije Korvina,
 18. Dalmatinski gradovi pod Venecijom,
 19. Hrvatske zemlje pod Turcima,
 20. Dubrovačka Republika.
- c) *Pod vladarima iz habsburške kuće*
21. Izbor Habsburgovaca i stvaranje vojne granice,
 22. Istaknuti hrvatski vojskovođe,
 23. Zrinski i Frankopani: gospodarska, politička i kulturna uloga,
 24. Zrinski i Frankopani protiv habsburškoga centralizma.
- III. **Hrvatska državnost u centralističkim sustavima (1671.-1989.)**
15 sati novoga gradiva
- a) *U Habsburškoj i u Austro-Ugarskoj Monarhiji*
25. Hrvatska u vrijeme apsolutizma (1671.-1740.),
 26. Hrvatska u vrijeme Marije Terezije i Josipa II.,
 27. Hrvatska poslije 1790. Hrvatske zemlje u Francuskom carstvu,
 28. Hrvatske godine 1848.- 1849.,
 29. Hrvatska u vrijeme neoapsolutizma,
 30. Nagodbena Hrvatska,
 31. Hrvatska na prijelazu stoljeća.
- b) *U prvoj jugoslavenskoj državi*
32. Od Države Slovenaca, Hrvata i Srba do Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca,
 33. Zatiranje hrvatske državnosti,
 34. Banovina Hrvatska.
- c) *Ratni međučin*
35. Nezavisna Država Hrvatska,
 36. Federalna Hrvatska.
- d) *U drugoj jugoslavenskoj socijalističkoj državi*
37. Ustavni položaj Hrvatske od 1946. do 1968.,
 38. Hrvatski iskorak - 1971.,
 39. Niti federacija niti konfederacija.

- IV. **Hrvatska država na pragu XXI. stoljeća (1990. i 1991. godina)**
3 sata novoga gradiva

40. Višestranačje,
41. Izbori 1990. i Božićni ustav,
42. Samostalna Hrvatska.

Pripomene o izboru

Satnica koja je od II. do IV. razreda opće gimnazije na raspolaganju za izbornu nastavu (70 sati tjedno u II. i III. razredu, 62 u IV. razredu), dostaje da se sva tri programa izvedu upravo onako kako su okvirno predložena. Međutim, s obzirom na to da je riječ o izornoj nastavi, otvara se i mogućnost da se kod programa A i B za obradu tijekom jedne školske godine izaberu samo sadržaji iz jednoga povijesnog razdoblja.

Za program A to znači, primjerice, sve nastavne teme o antičkom gradu i obrtu, o obitelji i prehrani u antici, u svijetu i na hrvatskom tlu. Ili, sve nastavne teme o srednjovjekovnom gradu i obrtu, o obitelji i prehrani u srednjemu vijeku, u svijetu i na hrvatskome tlu, itd.

Na isti se način, po programu B, mogu obrađivati svi predviđeni životopisi iz jednoga povijesnog razdoblja, dodajući im, po izboru, jedan općepovijesni i jedan hrvatski povijesni lik.

Preporučuje se i sinkronijska kombinacija iz A i B programa tj. nastavne teme o gradu, obrtu, obitelji i prehrani jednoga povijesnog razdoblja u svijetu i u nas, uz životopis izabranih povijesnih likova iz svjetske i iz domaće povijesti toga razdoblja. Ovisno o predloženoj okvirnoj satnici za nastavne teme A i B programa, za stari i srednji vijek će se moći kombinirati s kulturno-povijesnim nastavnim temama samo dvije biografije (jedna svjetskoga i jedna domaćega povijesnog lika), a s kulturno-povijesnim temama novoga vijeka, osobito XIX. i XX. stoljeća, i više životopisa.

ZEMLJOPIS

I. PROGRAMSKA GRAĐA

PROSTORNO UREĐENJE I ZAŠTITA OKOLIŠA

NAZIV SADRŽAJA I NAJZNAČAJNIJI POJMOVI

- Prostorni planovi,
- osnovni pojmovi,
- ciljevi i zadaće prostornoga planiranja,
- zakonske osnove izrade prostornih planova.

OSNOVNI POKAZATELJI O URBANISTIČKOM PLANIRANJU I PROSTORNIM PLANOVIMA

- Općine i županije te njihova uloga u zaštiti i promicanju kakvoće okoliša.
- Prostor i zemljište kao činitelji urbanističkoga planiranja.

- Geografske predispozicije (reljefno - geološke, klimatske, hidrološke i sl.) u izradi prostornih planova i zaštiti čovjekova okoliša.
- Imovinsko-pravna problematika (nacionalizacija, eksporrijacija, položajna renta i sl.).
- Urbanističko planiranje novih gradova i gradskih četvrti.
- Plan namjene površina (stambene, rekreativne, šumske, pješačke, prometne i sl.), odraz zahtjeva zaštite te promicanja čovjekova okoliša.
- Građevinska područja i parcele te pripremanje zemljišta za gradnju novih četvrti i objekata.
- Prostorno planiranje industrijskih zona (posebni ekološki, tehnološki i gospodarski zahtjevi).
- Urbanističko planiranje i saniranje starih gradova i gradskih četvrti te njegova uloga u očuvanju ambijentalnih vrijednosti.